

LA RESPOSTA A L'ABOLICIÓ DELS FURS VALENCIANS

MIREIA BAÑULS ESCRIVÀ

PEGO, MARINA ALTA

Resum: En aquest article s'aborda la resposta social que va donar-se a partir de l'abolició dels furs valencians i la consegüent aplicació de la Nova Planta de Govern al Regne de València, on es fa un recorregut des dels primers estudis fins a l'actualitat.

El conflicte successori que va iniciar-se al 1701 i que va acabar amb la desfeta d'Almansa de l'exèrcit de l'arxiduc Carles d'Àustria per part de les tropes de Felip d'Anjou, ha sigut i és actualment un tema d'estudi important. Les conseqüències d'aquest conflicte comportaren un canvi radical dins la societat valenciana tant pel que fa a la política, la fiscalitat o la societat, com és l'objectiu d'aquest article. El nou *statu quo* que s'encetava amb l'aplicació de la Nova Planta de Govern desmantellà el règim constitucional valencià, dels Furs i també el dret civil.

Malgrat això, la guerra no acabà el 25 d'abril de 1707, sinó que el conflicte continuà fins al 1714. Els borbònics proveïren de guarnicions militars totes les poblacions valencianes, militaritzant el territori valencià per aconseguir el seu control. Caldria destacar la resistència de moltes poblacions que intentaren fer front a la nova situació social que se'ls avenia. El període que transcorre fins a 1714, estarà caracteritzat per una dura repressió social, una forta ofensiva

fiscal o una actitud de desconfiança cap als cap als valencians i la seua classe política.¹

El Decret d'abolició dels Furs del 29 de juny de 1707, va posar en marxa una sèrie d'iniciatives que es tradueixen en un malestar social patent dins de la societat valenciana, que demanava la restauració de la llei foral. Amb el desmantellament d'aquest sistema, i amb ell la Junta d'Electes d'Estaments i les Juntes d'Estaments, va comportar que fos la Ciutat l'encarregada de recollir les demandes dels valencians. El nou govern de la Ciutat, compost per borbònics, va mostrar una inestabilitat que anava fent-se patent tal i com anaven passant els anys posteriors al 1707. Les noves autoritats intentaren pal·liar el descontent, però aquest ja es denota amb la primera reivindicació, just en saber el contingut del Decret al 1707. Aquestes protestes continuen fins al 1760, i a més, cal afegir la resistència armada i hostatge dels miquelets contra el bàndol filipista.²

Pel que fa als estudis que s'han realitzat, els primers apareixen a partir dels anys seixanta del segle XX amb un article de Pedro Pérez Puchal,³ el qual, malgrat que marca algunes incerteses a causa de la manca d'estudis anteriors, no deixa de ser innovador. Cal afegir que anteriorment si hi ha l'estudi de Pedro Voltes Bou⁴, però referent de manera general a la Corona d'Aragó. Amb tot, Pérez Puchal ja fa cinc cèntims dels canvis que es donaren, i des d'una postura molt crítica qüestiona els arguments que acompanyen el decret d'abolició. També li dóna importància a l'extinció del dret civil valencià, però es troben incerteses en dir que el sentiment dels valencians no era tant fort com en altres territoris de la Corona d'Aragó.

¹ PÉREZ APARICIO, Carme, *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València*, 3 i 4, València, València, 2008, p.599.

² *Ibidem*, pp. 620-622.

³ PÉREZ PUCHAL, Pedro, "La abolición de los Fueros de Valencia y la Nueva Planta", Saitabi. *Revista de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Valencia*, XII, Valencia, 1962, pp.179-199

⁴ VOLTES BOU, Pedro, "Felipe V y los fueros de la Corona de Aragón", *Revista de Estudios Políticos. Madrid*, Instituto Estudios Políticos, núm. 84, noviembre-diciembre, 1955, pp. 97-120.

Aquest estudi inicial de Pérez Puchal fa referència a l'extinció del dret privat valencià, i recull les iniciatives valencianes per reivindicar la seva devolució, ja que València fou l'únic territori de la Corona d'Aragó que, acabada la guerra, no va recuperar la seva legislació civil privativa. Assenyala les diferents reivindicacions, les quals no foren contestades satisfactòriament, i li atribueix aquest resultat a que el sentiment de tradició foral no era tant fort com a la resta de territoris de la Corona d'Aragó, i afegeix que València no havia tingut temps per prendre'ls estima.⁵ Els estudis que segueix a aquest primer treball ja es fan ressò de la importància del fet de l'abolició; encara que, malgrat les limitacions cal reconèixer la importància d'abordar un estudi sobre un dels fets més transcendents de la història valenciana, com és el pas del govern pactista a un absolutista.⁶

Dins els primers estudis, Mariano Peset⁷ feu un recorregut pels escrits contemporanis sobre la situació que creà el Decret d'Abolició dels Furs i la resposta de descontent que tingué per part de la població. El primer que es ressalta és el tractament diferent que va tenir el Regne de València amb la resta dels territoris de la Corona d'Aragó, ja que va perdre el dret civil. Aquest era el que regulava les relacions entre particulars, com podien ser els matrimonis; el règim matrimonial de separació dels béns, que a Castella eren les ganancials; o el règim testamentari, el qual es podia repartir i a Castella queia sobre el fill legítim.

Convé subratllar que fou el rei qui sense més motiu, va justificar l'abolició dels Furs valencians i el dret civil, fent ús de l'argument de la rebel·lió general. A tot açò, els valencians elevaren una resposta a la decisió del rei, traduïda en

⁵ PÉREZ, Pedro, "La abolición...", *op. cit.* pps. 194-198.

⁶ El terme pactisme dins la Corona d'Aragó va estar la base de les relacions entre la monarquia i els seus súbdits. Aquest era aplicat mitjançant el mecanisme constitucional, que en el cas del Regne de València era el dels Furs.

⁷ PESET REIG, Mariano, "Notas sobre la abolición de los Fueros de Valencia", en *Anuario de Historia del Derecho Español*, XLII, 1972, pp.657-715.

un Memorial a Felip V demanant la devolució dels Furs. El Memorial fou redactat per Pere Lluís Blanquer i José Ortí, i havia de reconèixer-se la fidelitat de la major part dels valencians, almenys dels més il·lustres. També, que no havia existit rebel·lió a València, sinó que la rebel·lió venia ja impregnada dins la societat valenciana davant les tensions socials que patien els seus estaments. Aquestes es manifesten en moments de gran tensió com fou la Segona Germania al 1693, amb un transfons social que es mantindria al llarg del segle XVIII. A més, cal afegir la divisió social en que es trobaria el poble, més a prop de l'arxiduc Carles, i que també duia impregnat un sentiment d'enemistat amb els francesos.⁸

Anys més tard, al 1713, un nebot d'Ortí, J.V. Ortí Mayor, escrigué *Manifiesto de que no hubo rebelión en Valencia en los sucesos del año 1705 y los siguientes*, on es diu que queda supèrflua la prova de la demostració que València s'havia rebel·lat. A més, el nebot d'Ortí defensa que els antics privilegis dels que gaudia el regne foren guanyats amb sang i esforços dels seus reis. També anomena al seu oncle i al seu company Blanquer pel seu Memorial anterior on es demana la tornada dels Furs municipals i de l'antic govern de la Ciutat.⁹

Malgrat aquestes accions d'empresonament dels artífexs del primer memorial, la classe política borbònica tractà d'aprofitar les possibilitats que se li presentaren en els anys posteriors, tal i com s'anaren implantant les reformes. A més, trobem altres iniciatives com la Reial Cèdula de 1710 i el Memorial de 1719; aquest últim tingué primerament una resposta positiva, però finalment no tingué cap efecte. Ací, Peset recau en la possibilitat de que foren alguns valencians els que mostrarien poc interès en la recuperació dels Furs, cosa que enllaça amb la classe dirigent castellana que controlava la major part del poder

⁸ *Ibidem*, pp. 663 i 664.

⁹ *Ibidem*, pp.666 i 667.

polític i institucional, especialment l'Audiència, que era l'encarregada de dictaminar quins Furs eren els que es podien reposar i quins no per limitar el poder del rei.¹⁰

La perspectiva de la resposta valenciana a la supressió del sistema pactista s'ha ampliat amb els estudis de Carme Pérez Aparicio,¹¹ qui ha partit de l'estudi de la resposta social a través del fenomen dels miquelets i dels nous intents de rebel·lió.

Pel que fa als miquelets, foren tropes voluntàries que estaven al servei del bàndol austriacista durant la guerra. Aquests participaren activament en el conflicte, i molts d'ells es refugiaren en fortaleeses o es sumaren a la resistència armada allà on pogueren posar fre a les accions de l'exèrcit borbònic. Aquests constituïen un moviment ja conegut a la Corona d'Aragó. Cal destacar l'important nombre de voluntaris catalans per a reforçar la lluita contra l'enemic borbònic. L'augment del nombre de miquelets va tenir lloc durant els primers anys de la Nova Planta, com a conseqüència del fort descontent polític i de la forta pressió fiscal que va suposar la substitució de la fiscalitat foral per la castellana.¹²

Aquesta resposta al govern borbònic contra la dissidència armada fou duríssima i definida com a delit de *lesa majestad*. D'entrada, eren condemnats a pena de mort en ser sorpresos amb armes, tot seguint unes normes que foren dictades al 1707. Els detinguts no eren jutjats en cap tribunal, i es procedia a la seva excussió de manera immediata; molts foren duts al seu lloc

¹⁰ *Ibidem*, pp. 682-693.

¹¹ PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta de los valencianos a la abolición de los Fueros", en *La sociedad española tras la abolición de los Fueros*, València, 2009, pp. 161-192. i "La respuesta valenciana a la abolición de los Fueros: los migueletes", en *Estudis. Revista de Historia Moderna*, nº37, València, 2011, pp. 391-410.

¹² PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta valenciana a la abolición de los Fueros: los migueletes", en *Estudi. Revista de Historia Moderna*, nº 37, València, 2011, pp. 391-410. pp. 391- 398.

d'origen per a ser executats allí. Aquestes penes, es suavitzaran a partir de 1709 amb una oferta de perdó del 3 d'agost d'aquest any; també al 1710 s'introduí el poder redimir el seus delits en companyies destinades a la persecució dels seus propis companys, encara que aquesta mesura no tingué molta eficàcia.¹³

Carme Pérez Aparicio¹⁴ fa una ampliació de totes les reivindicacions que hi hagueren, aportant nova informació al que s'ha vist anteriorment. És la Ciutat, la que per aconseguir els seus propòsits, es feu valdre de personatges rellevants com el duc de Vendôme, qui al 1712 va intercedir davant el rei pels valencians. Al 1715, la revolta de Peníscola donà resposta a l'abusiu sistema fiscal, malgrat haver sigut l'única població que no va estar mai baix domini austracista i que la seva fidelitat havia estat recompensada amb el vot en les Corts de Castella.

A partir de 1718-1719 es denoten nous aires d'esperança, i és per això que al 1719 s'elaborà un Memorial per a sol·licitar el dret civil. El monarca es va es va mostrar favorable a la petició en un primer moment, però de nou l'Audiència va frenar els propòsits que es tenien. Dos anys més tard, al 1721, la Ciutat demanà que s'agilitzara l'execució del Reial Despatx sobre la devolució de les Lleis Municipals. Felip V obrí un termini de dues setmanes perquè l'Audiència valenciana fera un informe; però no va tenir cap resultat.¹⁵

Amb la signatura de la Pau de Viena entre Felip V i l'emperador Carles IV el 1725, apareix de nou l'esperança de la devolució dels Furs. És aleshores quan es troben aires a favor del retorn de la casa d'Àustria, ja que es va fer córrer el rumor de la possible recuperació de les antigues lleis. Els austracistes

¹³ *Ibidem*, pp. 409 i 410.

¹⁴ PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta de los valencianos a la abolición de los Fueros", en *La sociedad española tras la abolición de los Fueros*, València, 2009, pp. 161-192.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 185-187.

no desistiren amb les seves reivindicacions sistema pactista, i de nou reivindicaren a Felip V la retornar dels Furs que no fossin contraris a la seva potestat.

Malgrat les fracassades demandes, al 1731 apareix una nova oportunitat amb motiu del viatge del príncep Carles a València. La Ciutat va voler utilitzar com a mediador al comte de Santisteban i Cocentaina, però en no haver cap resposta es va mantenir oberta la petició fins al 1734, any en que la Ciutat va buscar la mediació del comte de Campoflorido, i s'allargà de nou fins al 1739, però mai sense cap resposta.¹⁶

València no va acceptar tant fàcilment la pèrdua dels seus Furs, i és per això que es va tractar de amb tanta freqüència la devolució. Tal i com hem vist sempre hi havia alguns interessos que ficaven tanques per paralitzar qualsevol intent. Al 1760, el regidor de la Ciutat de València, Pere Lluís Sànchez, demanà que els diputats del regne anaren a Madrid a les Corts per a jurar com a rei a Carles III, i intentar recuperar el dret privat. Malgrat la seva aprovació per majoria, va quedar-se en una proposta a nivell intern i sense major transcendència.¹⁷

Al mateix any,¹⁸ les quatre capitals dels antics regnes presentaren un Memorial a Carles III, on es reivindicava l'antic sistema pactista que havia sigut suprimit per Felip V, i s'assenyalava que la uniformització i centralització era el que havia dut tots els mals a la monarquia. L'aplicació de les lleis castelles, amb la desconexió per part dels nous càrrecs polítics de les realitats dels regnes de la Corona d'Aragó, els havia dut a no discernir quines lleis havien de mantenir-se i quines modificar. Els resultats havien sigut merament negatius, ja

¹⁶ *Ibidem*, pp. 188.

¹⁷ PALOP RAMOS, José Miguel, "Centralismo borbónico y reivindicaciones políticas en la Valencia del setecientos. El caso de 1760", en *Homenaje al Dr. Juan Reglà Campistol, Facultad de Filosofía y Letras. Universidad de Valencia*, València, 1975, 2 vols., II, pps. 65-77.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 72, 74 i 75. i PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta...", *op. cit.*, pp. 189-190.

que en el cas municipal, l'antic sistema de sorteig dels càrrecs havia sigut substituït per un de vitalici. A més, havien vist retallades les seves competències, que havien quedat absorbides pel govern central. Al mateix temps, els habitants de la Corona d'Aragó eren víctimes d'una discriminació pel que fa a l'ocupació de càrrecs a favor dels castellans, cosa que vulnerava l'objectiu de Felip V d'igualar als habitants d'ambdues corones.¹⁹

Per altre banda, la Ciutat de València al 1766 va elaborar el memoràndum-representació del 15 de març de 1766 amb una sèrie de punts carregats d'una forta preocupació política i cultural. Entre les raons trobem que la castellanització dels càrrecs comportava una decadència dels estudis universitaris valencians i de l'estudi de les lleis forals valencianes. Caldria afegir també la desconeixença de la llengua, cosa que representava un obstacle per als foranis, tant en la jurisprudència foral com per ser la via de comunicació oral corrent entre la gent.²⁰

El repudiament a la nova situació política apareix tant de forma explícita com implícita dins la societat valenciana. Hi ha el cas de l'Església valenciana, la qual va veure's afectada per la política punitiva des del punt de vista fiscal i la repressió del clergat austracista. Així com també, la protesta davant la nova fiscalitat de les *alcabalas* i *cientos*,²¹ i la de la reducció del 5 al 3 per cent en els rèdits dels cens. A més, com hem vist, les notòries reivindicacions del dret civil valencià a partir de la implantació del dret civil castellà, comportaren canvis molt importants com és el cas del règim matrimonial o la transmissió de l'herència.²²

¹⁹ PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta...", *op. cit.*, p. 189-190.

²⁰ PALOP RAMOS, José Miguel, "Centralismo...", *op. cit.*, pps. 74 i 75.

²¹ Aquest era un impost castellà sobre la compra i venda de mercaderies que es cobrava tant dels béns mobles com els immobles, i que consistia en el pagament del 14%, encara que després es rebaixà per les conseqüències de la guerra en un 5%.

²² PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta...", *op. cit.*, p. 191.

Per concloure, podem apuntar que l'abolició dels Furs valencians significà la fi del Regne de València, amb la qual cosa passaria a ser una província més dins la Monarquia Hispànica. A partir d'ara havia de regir-se per les lleis, pràctiques i costums de Castella, quedant suprimit el corpus legislatiu amb el que comptava des de la seva fundació. Dins les manifestacions dels valencians, hi ha les del dret privat valencià, el qual mai fou recuperat, per contra dels altres territoris de la Corona d'Aragó. També les contínues reivindicacions de la Ciutat per recuperar els Furs i per frenar la progressiva castellanització de les institucions i dels càrrecs, cosa que anava acompanyada de la relegació del valencià a un segon terme, i també la pèrdua de l'autonomia fiscal i administrativa dràstica de les seves competències, entre altres. L'ocupació dels càrrecs per castellans, desconexors de la llengua i lleis valencianes, va comportar un desinterès total per donar resposta a les peticions dels valencians. És per això que l'Audiència no va mai respondre a ninguna de les peticions.

Per tant, tota una sèrie de desavinences que comportaren un malestar social que es fa patent amb els escrits analitzats, tant per la Ciutat, qui és la que ho recull, com també amb la resposta armada per part dels miquelets. És per això que ambdós manifestacions mostren que València no va perdre mai l'estima per les seves lleis, pràctiques i costums que havien regit al regne des de la seva fundació pel rei Jaume I.

BIBLIOGRAFIA

GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique, *Felipe V y los valencianos*, Tirant Humanidades, 2011.

PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta de los valencianos a la abolición de los Fueros, en *La sociedad valenciana tras la abolición de los Fueros*, Ed. Ricardo Franch, Institució Alfons el Magnànim, pp.161-192.

PÉREZ APARICIO, Carme, "La respuesta valenciana a la abolición de los Fueros: los migueletes", en *Estudis. Revista de Historia Moderna*, nº37, València, 2011, pp. 391-410.

PÉREZ APARICIO, Carme, *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València*, 3 i 4, València, 2008, 2 vols, II.

PÉREZ PUCHAL, Pedro, "La abolición de los Fueros de Valencia y la Nueva Planta", Saitabi. *Revista de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Valencia*, XII, Valencia, 1962, pp.179-199.

VOLTES BOU, Pedro, "Felipe V y los fueros de la Corona de Aragón", *Revista de Estudios Políticos. Madrid, Instituto Estudios Políticos*, núm. 84, noviembre-diciembre, 1955, pp. 97-120.

PALOP RAMOS, José Miguel, "Centralismo borbónico y reivindicaciones políticas en la Valencia del setecientos. El caso de 1760", en *Homenaje al Dr. D. Juan Regle Campistol*, Facultad de Filosofía y Letras. Universidad de Valencia, València, 1975, 2 vols., II, pps 65-77.

COM CITAR AQUEST ARTICLE:

Format Norma ISO 690-2

BAÑULS ESCRIVÀ, Mireia, "La resposta a l'Abolició dels Furs Valencians" [en línia]. *Clapir, Joves Historiadors i Historiadors Valencians* [publicació seriada en línia]. Desembre 2013. <enllaç> ISSN 1989-5909* [Consulta: Dia Mes Any].

*El ISSN encara no el tenim. No podem posar-lo fins que no el tinguem.

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquest article i la seua utilització ha de respectar els drets de la persona/persones autora/autores. Pot copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra. En qualsevol cas, en la

utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona/persones autora/autores i el títol de l'article. No s'autoritza la seua reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre. Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de l'article com als seus resums i índexs.